

MEP (Minder-Energie-Plan, zie pag.253) kunnen zien als een duidelijk advies voor verandering op het niveau van de gemeenschap, als een gemeenschappelijk plan om antwoord te geven op wat in een heel snel tempo gezien wordt als een rampzalige verslaving met mogelijk catastrofale gevolgen.

Een menu van keuzemogelijkheden voor verandering

Om zich verantwoordelijk te voelen en zich echt te kunnen identificeren met een Minder-Energie-Plan, moeten mensen het gevoel hebben dat ze de alternatieven verkend hebben. Om uit te komen bij de aanbevelingen van zo’n plan, is er een verkenningproces nodig van de verschillende keuzemogelijkheden. Scenarioplanning is hierbij een heel nuttige methode, omdat het mensen in staat stelt om in de toekomst te projecteren en verschillende mogelijke uitkomsten te verkennen (sommige van deze scenario’s werden uiteengezet in Deel 1). Andere instrumenten die nuttig zijn, zijn *visioning* (het ontwikkelen van visionaire toekomstbeelden) en *backcasting* (van daaruit terugkoppelen naar wat we vandaag moeten doen).⁸ Door Transitie-initiatieven is dit onder andere aangewend in de vorm van het Transitie-verhalenproject (zie pag.134 en 220) dat in Totnes is uitgewerkt. Hierbij worden mensen uitgenodigd om op allerlei verschillende manieren verhalen te vertellen, met de bedoeling een toekomst van ‘Powerdown’ tot zichtbare en tastbare realiteit te maken.

Therapeutische empathie als gespreksstijl

In het domein van de verslavingen wordt de opvatting dat een agressieve, autoritaire, op dwang gebaseerde aanpak effectief zou zijn, steeds meer verlaten. Tegenwoordig is men van mening dat betere resultaten bereikt worden als je je opstelt als raadgever: ondersteunend, vriendelijk, bemoedigend en empathisch.

Zo moet ook elk proces dat een aanzienlijk deel van de bevolking wil betrekken bij het zoeken naar

methodes voor een afdalend energieverbruik, op een deskundige manier mensen benaderen en hen een gevoel van optimisme inboezemen ten aanzien van de mogelijkheid voor verandering, eerder dan ze te berispen voor hun gedrag dat de planeet in levensgevaar brengt. Deze idee van samen in te checken voor een collectieve reis, waar Chris Johnstone naar verwijst, is cruciaal om mensen mee aan boord te krijgen.

Dit principe impliceert ook dat de dialoog een tweerichtingsproces is: de persoon die informatie verstrekt, staat ook open om informatie te ontvangen. Eerder dan mensen te vertellen wat ze zouden moeten denken en doen, helpt een empathische benadering om mensen zowel te engageren en te betrekken, als om ze te vormen.

Stimuleren van self-efficacy, of optimisme van de cliënt

Dit is cruciaal voor het succes van dit proces. De term *self-efficacy* (waarvoor geen goede Nederlandse vertaling bestaat) verwijst naar de individuele inschatting of persoonlijke beoordeling van het eigen vermogen om een specifiek doel te kunnen bereiken, zoals stoppen met alcohol of olieafhankelijkheid afbouwen. Dit gevoel van ‘yes, we can’ opbouwen is essentieel om verandering op gang te brengen op de schaal waarover wij hier spreken. In Deel 3 kan je kennismaken met verschillende manieren waarop Transitie-initiatieven dit gevoel van optimisme opbouwen en hoe ze via diverse benaderingen werken aan *self-efficacy* – een geloof dat heel de gemeenschap ervan doordringt dat we het werkelijk ook kunnen waarmaken. Dit is een sleuteldomein, dat verder reikt dan de bekende aanpak van informatieverspreiding van milieucampagnes. Het is eveneens een echte uitdaging om na te gaan hoe je dit gevoel van *self-efficacy* tot stand kunt brengen bij een zeer verscheiden publiek. En hoe je een benadering kunt uitwerken die de diversiteit van mensen, waaruit onze samenleving toch bestaat, motiveert.

Visioning: de kracht gebruiken van een visionair toekomstbeeld

In actie komen tegen klimaatverandering is één. Een aanstekelijk toekomstbeeld van een post-CO₂-wereld schetsen, dat mensen warm doet lopen om mee in te schepen voor een reis naar die nieuwe wereld, is een heel andere kwestie. We staan pas aan het begin en zijn nog maar het buitenste laagje aan het aanboren van de kracht die schuilt in een aansprekend, positief beeld van een overvloedige toekomst: een toekomst met minder energie, meer tijd, minder stress en een gezonder en gelukkiger leven. Het is van wezenlijk belang om beelden en een heldere visie te kunnen verbinden met hoe een toekomst met minder energie eruit zou kunnen zien.

Ik gebruik graag de analogie van een wat onwillige vriend, die je wilt uitnodigen om mee op vakantie te gaan. Wanneer je een gepassioneerd en poëtisch beeld kunt schetsen van het strand, de zonsondergang en de kroeg met kaarslicht aan zee, dan zal hij er eerder iets voor voelen om met je mee te gaan. Milieu-activisten hebben mensen jammer genoeg vaak een beeld voorgeschoteld van ’s werelds minst aantrekkelijke reisbestemming – een slonzige *bed and breakfast* in de buurt van Knokke of Zandvoort met nylon lakens, koude thee en kleffe toast – in de verwachting dat zij opgetogen zouden raken bij het vooruitzicht om daar NIET heen te gaan. De logica en de psychologie zijn compleet verkeerd.

Waarom visionaire toekomstbeelden werken

Ik heb de indruk dat het creëren van een visionair toekomstbeeld werkt op verschillende manieren die met elkaar in verband staan. Tom Atlee schrijft over het creëren van wat hij een ‘alternatief verhalenveld’ noemt.¹ In wezen betekent dit het creëren van nieuwe mythen en verhalen die beginnen te verwoorden hoe een gewenste duurzame wereld eruit zou kunnen zien. Hij spreekt over de potentiële kracht van het samenbrengen van activisten, creatieve schrijvers en journalisten in ‘denktanks’ die nieuwe verhalen scheppen voor onze tijd. Wanneer we aan Energie-afdeling beginnen te werken zouden we hier eveneens romanschrijvers, dichters, artiesten en verhalenvertellers bij moeten betrekken. Het vertellen van nieuwe verhalen staat centraal. In Totnes begonnen we hieraan met ons Transitie-verhaleninitiatief, dat de bedoeling heeft om mensen vanuit verschillende standpunten verhalen te laten schrijven tijdens de transitie van Totnes: krantenartikels, verhalen of bijtende columns. Sommige hiervan staan verderop in dit hoofdstuk. Dergelijke verhalen kunnen allerlei vormen aannemen.

Een ander voorbeeld hiervan was de proef met het Totnes-Pond van Transition Town Totnes (TTT), die tot juni 2007 liep. Mensen konden een prachtig, tastbaar en besteedbaar bankbiljet in handen houden. Het vertelde een nieuw verhaal over geld, over

Hoofdstuk 7

De val van het optimisme/ pessimisme

‘Ik constateerde dat ik heen en weer slingerde tussen optimisme en pessimisme. “Het komt allemaal wel goed.” of: “Er komt een ware catastrofe op ons af!” Je werd er doodmoe van. Maar sinds kort is er iets aan het veranderen. Ik merkte dat de hele optimisme/ pessimisme-tegenstelling een val was voor mijn levendigheid en aandacht. Ik zag mezelf dingen doen alsof datgene wat volgens mijn gevoel stond te gebeuren ook klopte met de werkelijkheid. Wat ik merk is dat mijn verwachtingen mijn wil om te handelen hinderen, of ik nu het beste of het slechtste verwacht. Dit is zo belangrijk dat ik het nog eens ga herhalen: of ik nu het beste of het slechtste verwacht, mijn verwachtingen zijn een hindernis voor mijn wil om te handelen.

Ik ben zowel optimisme als pessimisme gaan zien als kijksporten, als vormen van disengagement met een masker van betrokkenheid. Zowel optimisme als pessimisme verleiden me tot oordelen over het leven en erop te wedden, in plaats van met mijn hele zelf,

‘Doorheen de geschiedenis zijn de echt fundamentele maatschappelijke veranderingen er niet gekomen op bevel van overheden of als resultaat van oorlogen, maar doordat grote aantallen mensen hun ideeën veranderden, soms zelfs maar een klein beetje.’

SUSSEX EXPRESS

1 februari 2017

TRANSITION TOWN LEWES: EEN TOEKOMST-BEELD

door Mavis Happen

Afgelopen zaterdag vierde Lewes het feit dat het de prijs *Stad van het jaar 2017* gewonnen had. Dit werd gevierd met een festival in het North Street Centrum met inbegrip van een zonnedisco² en een feest met lokale producten. Lewes behoorde tot de 965 deelnemers voor de prijs voor het ‘meest creatieve Minder-Energie-Plan³ met de beste verbetering van de levensstandaard’. De jury was vooral onder de indruk van de diepgang en de doelmatigheid van het ‘Visioen 2020’ van de stad, dat in 2008 unaniem door de Raad werd aangenomen,⁴ samen met de strategie inzake klimaatverandering, geschreven door het duurzaamheidsteam in 2006, en de Nulafval-Doelstelling⁵ die in 2012 bereikt werd.

‘We zijn echt trots op onze prestaties,’ zei raadslid Billie Turner van de transitiecommissie. ‘Het was veel werk, maar heel spannend. Natuurlijk, de overstromingen van 2000 en 2009 en de orkaan van 2011 hebben echt geholpen om onze aandacht goed te focussen. Dat en de economische crisis die nog

erger werd toen de olieprijs de \$350 per vat bereikte.’

Parel op de kroon van de stad is het North Street Centrum, vijf hectare land die de kern vormt van het ‘Visioen 2020’ van Lewes. Jeugdwerker Toma Stevenson wees op het Riverside ecodorp. ‘Dit dorp is gebouwd op palen, zodat het bestand is tegen overstromingen. Alle 200 huizen waren heel snel verkocht. Het was het eerste klimaatneutrale bouwproject in het Verenigd Koninkrijk⁶ en omdat de helft daarvan betaalbare woningen waren, werken veel mensen die er wonen ook in het North Street Centrum.’ Er is nu een wachtlijst van tien jaar voor het autovrije ecodorp.⁷ een recente enquête plaatst de bewoners aan de top van de VN-Geluksindex.⁸

‘De biomassacentrale aldaar werd rond 2015 opgezet om snel groeiende wilg uit de overstromingsgebieden om te zetten in elektriciteit,’ vervolgt Toma. ‘Die wilgen zuigen de stortvloeden op die we een paar jaar geleden te verwerken kregen. De lancering van het windmolenpark van de gemeenschap (Lesco Lewes Energy Supply Company)⁹ maakte ons tot een van de eerste steden die elektriciteit aan het nationale elektriciteitsnet leverde.’

‘Ginds bij Furniture Now,¹⁰ heeft Plumptre een stedelijk opleidingscentrum voor landbouw. Die verhoogde bedden hebben al acht jaar lang 40 ton voedsel per hectare geproduceerd. Het grootste deel ervan gaat naar de grote wekelijkse Riverside-markt en de tientallen streekproductenwinkels in de stad en het eventuele overschot gaat naar de Lewes Conservenfabriek. Dit zorgt er

voor dat, tesamen met de twintig CSA-boerderijen (door de gemeenschap ondersteunde landbouw)¹¹ in de omgeving, met de Lewes Volkstuinen 2020, en het ‘Home Grown’-initiatief, 75 procent van het fruit en de groenten van Lewes worden gekweekt¹² binnen een straal van 8 kilometer rond de stad, net zoals rond deze tijd in de vorige eeuw. De jury is er nog niet uit of de supermarkten in de gemeente hun rechtszaak zullen winnen tegen de kleine boeren die met voorrang de lokale markten bevoorraden.’

‘Het North Street Centrum is het voerscentrum voor Lewes geworden en biedt onderdak aan het biodiesel-busstation, het fietsstation,¹³ de stallen voor de werkpaarden en het depot voor de autoclub. Het autobezit¹⁴ in Lewes ligt nu ruim onder het landelijk gemiddelde van 25 procent.’

‘Tien jaar geleden zouden we een projectontwikkelaar gehad hebben die hoogbouw-woningen, parkeerterreinen en een winkelcentrum in North Street uit de grond zou hebben gestampt. Maar onze progressieve gemeenteraad organiseerde een onderzoek¹⁵ naar de appreciatie voor deze locatie en ontdekte dat de mensen zeer bezorgd waren over het milieu. Die vorm van goed overleg resulteerde in onze toekomstvisie voor 2020 van North Street in de vorm van een transitie met duurzame ontwikkeling die rekening hield met mogelijke overstromingen.’

‘Gelukkig heeft onze provincieraad eind 2007 unaniem de 2020-Transitie-strategie voor North Street goedgekeurd. De zaken konden er heel anders uitgezien hebben!’

de mogelijkheden ervan en over hun gemeenschap. Het concept van het nieuwe verhalen vertellen kwam ook ter sprake op de Officiële-lancering van TTT in september 2006 toen Chris Johnstone zei:

‘Totnes heeft hier een kans om een internationale pionier te zijn. Misschien dat binnen vierhonderd jaar, wanneer de mens een uitweg heeft gevonden, men op deze tijd aan het begin van de 21ste eeuw zal terugkijken als een cruciale periode, als het laatste decennium van het olietijdperk. Wie weet zal men verhalen vertellen over wat er in Totnes gebeurde. Misschien zal deze avond wel het begin van één van dergelijke verhalen blijken. Wanneer je naar de toekomst kijkt zijn er sombere mogelijkheden, maar er zijn ook inspirerende mogelijkheden, en jullie maken deel uit van zo’n inspirerende mogelijkheid door hier vanavond aanwezig te zijn.’¹⁶

De methode van *visioning* (vertellen over visionaire toekomstbeelden) biedt een krachtige nieuwe benadering voor milieuactivisten. We zijn zo gewend geraakt aan het campagne voeren tégen dingen, dat we het zicht verloren zijn op waar we eigenlijk naartoe willen. Een van de beste voorbeelden hiervan bracht recentelijk Transition Town Lewes (TTL). Geconfronteerd met een lokale ontwikkelaar die een centraal deel van de stad wilde ontwikkelen, reageerde TTL niet met protesten of petitie maar met een toekomstbeeld – het denkbeeldige krantenartikel op pagina 112.

Dit is een geweldig voorbeeld van wat Atlee ‘verbeelding’ noemt. Zoals de creatie van *Het Ecotopisch Geruchten Nieuwsblad*, dat hij beschrijft als ‘vol denkbeeldige nieuwsverhalen over gebeurtenissen of vernieuwers die nog niet plaatsvonden maar waarvan ik en anderen wensten dat ze wel gebeurd waren, en geschreven alsof ze werkelijk plaatsvonden. Op het einde van elk artikel plaats ik de contactnaam van iemand waarnaar de lezers kunnen bellen om bij te dragen aan het realiseren van dat verhaal.’¹⁷

Peter Russell, fysicus en schrijver, beschrijft een collectief toekomstbeeld in termen van een Vreemde Aantrekker, zoals in de chaostheorie. In feite is het als een draaikolk die je voor de voeten wordt gegooid en die je dan naar zich toe trekt. Het heeft een energie, het is dynamisch. Hij voegt eraan toe:

‘Er is iets diepers wat ik niet echt kan verklaren, maar wanneer er een visionair toekomstbeeld is, dan is er niet louter een drijfveer aanwezig, maar op een of andere manier raakt de geest erbij betrokken, op zodanige wijze dat ze lijkt in wisselwerking te treden met de wereld op een manier die het makkelijker maakt voor dingen om werkelijk te gebeuren, dingen lijken op hun plaats te vallen. Rationeel kan ik dit niet verklaren, maar het is iets wat mensen telkens weer opnieuw ervaren. Wanneer je een krachtig visionair toekomstbeeld hebt van waar je naartoe gaat, lijkt het alsof de wereld aan die visie wil meewerken. Het lijkt gewoon te werken.’¹⁸

Visioning in deze zin heeft het bijkomende voordeel moedeloosheid tegen te gaan. Klimaatverandering en piekolie kunnen angstaanjagend of verwarrend zijn, of als onvermijdelijk catastrofaal gezien worden. *De wraak van Gaia*¹⁹, een recent boek van James Lovelock, met een kaft als van een B-horrorfilm, en websites zoals www.dieoff.org voeren dermate grimmige scenario’s op dat de meeste mensen gewoon afhaken; ze willen hiermee niet bezig zijn. Ik ben me bewust van het feit dat ik, als een van die mensen die een behoorlijk deprimerend boek over piekolie en een ineenstortende samenleving kan lezen en er inspiratie en drijfkracht uithaal om iets praktisch te ondernemen, tot een extreem kleine minderheid behoor.

Als soort met een creativiteit, aanpassingsvermogen en tegenover elkaar staande duimen die ons om te beginnen in staat stelden om het Olietijdperk te creëren, kunnen we er redelijk zeker van zijn dat er daarna ook leven mogelijk zal zijn. Zo zullen we de

met al mijn creatieve energie in het leven te duiken. Ik denk dat de opkomende crises een beroep op ons doen om deze bedrieglijke ‘hoe zal het aflopen spelletjes’, zoals optimisme en pessimisme, te overstijgen. Ik denk dat zij ons oproepen om ons te gedragen zoals een spiritueel gezonde persoon die net gehoord heeft dat hij een hartkwaal heeft: we kunnen elke gruwelijke prognose als een stimulans gebruiken om dieper in het leven te reiken en samen positieve verandering te bewerkstelligen.

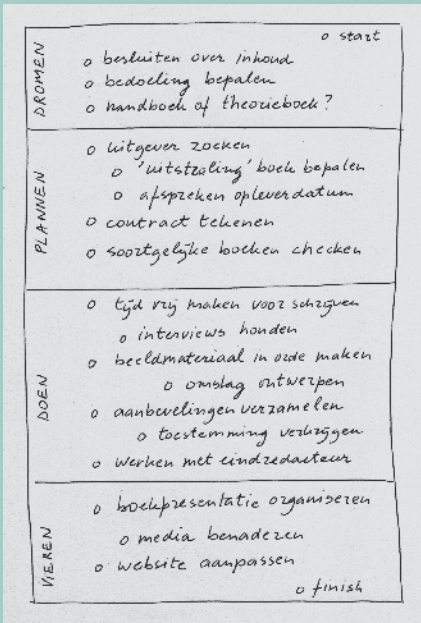
Dus ben ik tot het besluit gekomen dat alle voorspellingen – zowel goed als slecht – ons absoluut niets vertellen over wat mogelijk is. Trends en voorvallen tonen enkel aan wat waarschijnlijk is. Waarschijnlijkheden zijn abstracties. Mogelijkheden zijn de ware dingen van het leven, visies om naar te handelen, deuren om door te wandelen. Pessimisme en optimisme zijn allebei afleidingen die ons ervan weerhouden om volledig te leven.’

Tom Atlee, *Crisis Fatigue and the Co-creation of Positive Possibilities*, Co-Intelligence Institute, www.cointelligence.org

Transitie-instrument 4

Bordspel als instrument om je toekomstvisioen te ontwikkelen en vorm te geven

door Naresh Giangrande



Figuur 16) Een bordspel dat het proces van de productie van dit boek beschrijft, toont de verschillende fasen van het proces.

Het bordspel is een effectief middel voor het benoemen en opzetten van de vele stadia van een project. Het werd ontwikkeld door John Croft van het Gaia Fonds van West-Australië (zie Bijlage 2). Met het spel maak je ook een checklist die je tijdens het project kunt raadplegen om te kijken hoe het project vordert. In een vroeg stadium van een Transitie-initiatief komen mensen die enthousiast zijn over het proces bij elkaar. Ideaal is een kring van 6 tot 8 mensen. Bij meer mensen splits je de groep op, speel je meerdere afzonderlijke spellen en voeg je later de resultaten bij elkaar.

Stap 1: Wat willen we bereiken?
Iedere deelnemer krijgt de vraag voorgelegd:
'Wat moet dit project bereiken om jouw deelname honderd procent de moeite waard te maken?' Croft raadt het gebruik van een 'praat-stok' of iets dergelijks aan, zodat het duidelijk is naar wie geluisterd dient te worden en die de hele kring rondgaat tot iedereen al zijn of haar doelstellingen heeft kunnen verwoorden. Als je tevreden bent over je inbreng geef je de stok door, en het kan wel drie of vier rondes duren voordat iedereen zijn zegje gedaan heeft. In dit stadium is er geen sprake van discussie, bekritisering of competitie. Het gaat alleen maar om het verzamelen van de doelen van de deelnemers. Als dat klaar is heb je een lijst met doelen voor het project en het doel van

het bordspel is om het project zo te ontwerpen dat honderd procent van de doelen gerealiseerd kan worden.

Stap 2: Maak Bordspel nr. 1
Teken op een groot stuk papier, ter grootte van een flipover, een cirkel. Aan de bovenkant schrijf je 'start' (dat is waar je nu bent en wat het project is) en aan de onderkant van de cirkel 'finish' (dat is waar je naar toe wilt en wat door de groep als een succes zou worden ervaren). Een project kan gepland en ontworpen worden tot het moment van zijn officiële lancering, of tot het moment dat de laatste champagnekurk geknald heeft, al het geld is uitgegeven en er echt niets meer te doen valt. Het hangt af van het soort project en van de gestelde doelen. Je kunt ook voor iedere fase van het project een bordspel maken. Nodig nu de groep uit voor een brainstormsessie over welke stappen en acties ondernomen moeten worden om alle projectdoelen te kunnen realiseren. Centraal in het Croft-model is dat elk project vier fasen kent: dromen, plannen, doen en vieren. Verdeel je papier in deze vier velden en schrijf de suggesties uit de brainstorm op in een van deze vier velden. Croft raadt groepen die nog geen of weinig ervaring hebben met deze methode, aan om eerst een lange lijst van alle taken en acties te maken en er simpelweg een 1,2, 3, of 4 achter te zetten voor elk van de vier stadia.

Als je je lijst met taken hebt, kun je een idee krijgen van de sterke en zwakke kanten van je groep en van het project. Je kunt dan namelijk zien of je voornamelijk dromers, planners, doeners of feestvierders in je groep hebt. Maak nu van elk element een kring.

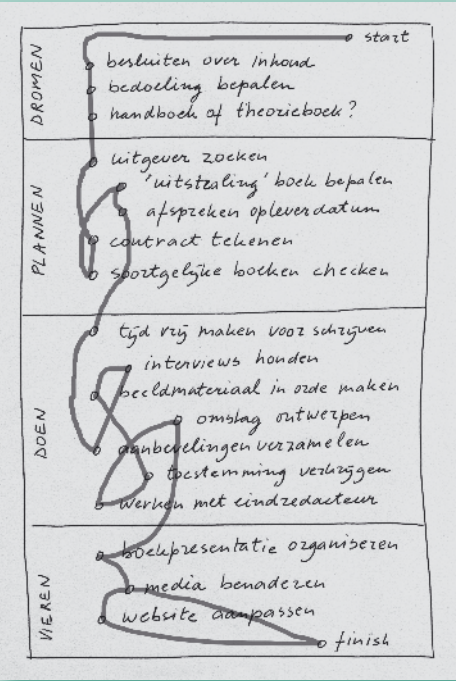
Stap 3: Maak bordspel nr. 2
Ga nu lijnen trekken om de verschillende taken logisch met elkaar te verbinden. Waar begin je mee en welke activiteit volgt daaruit? Elke activiteit moet minstens aan beide zijden een verbinding hebben. Als er taken zijn die je niet met elkaar kunt verbinden, dan ontbreekt er een stap in het proces, die je misschien vergeten bent of waaraan je niet gedacht hebt. Dus voeg die stap waar nodig nog bij.

Stap 4: Gebruik je Bordspel
Als alles met elkaar is verbonden, heb je een plan voor je project. Vraag nu elk groepslid:
1. over welke taak/taken de persoon heel enthousiast is – zet de initialen van die persoon in een bepaalde kleur erbij;
2. welke taken de persoon echt heel bang maken om op te nemen – voeg de initialen in een tweede kleur toe;
3. voor welke taak de persoon zichzelf competent voelt – initialen in een derde kleur.

Dit zijn de mensen die de taken moeten uitvoeren. Mensen die een taak op zich nemen waar ze bang voor zijn, hebben veel steun nodig van iemand die er verstand van heeft. Taken met veel verbindingen zijn erg belangrijk en je moet ervoor zorgen dat ze goed begeleid en ondersteund worden.

Stap 5: Je Bordspel als begeleidend instrument
Zo gauw je het Bordspel af hebt, bekijk je op het bord waar je nu staat met de voortgang van je project (sommige taken zijn misschien al begonnen). Daarna:
1. vink je de taken aan waarmee al is begonnen,
2. kleur je het vak van elke taak die afgerond is helemaal in.

Dit Bordspel vormt de agenda voor elke voortgangsbijeenkomst en is een scoreboard voor de gang van zaken. Blijf afvinken en inkleuren gedurende het hele project en vier de momenten dat er iets belangrijks wordt afgerond. Als een taak heel gecompliceerd is, kan het helpen om daarvoor een apart Bord te maken, met ook daarin natuurlijk weer de vier stappen van het proces.



Figuur 17) Hetzelfde bordspel waarin de elementen verbonden zijn, zodat het de volgorde beschrijft waarin het proces zou moeten verlopen.



zwaarste excessen van de klimaatcrisis misschien ook kunnen voorkomen en zullen de maatregelen die daarvoor genomen moeten worden bijna zeker een veel betere wereld doen ontstaan. Maar het belangrijkste punt is dat de wereld en onze levensstijlen er heel anders zullen uitzien dan nu het geval is. Bedenk dat er een hoop goedkope energie nodig is om het huidige peil van sociale ongelijkheid in stand te houden, de mate van zwaarlijvigheid, de schuldenrecords, het hoge autobegebruik en de vervreemdende stedelijke landschappen. Enkel een cultuur overspoeld door goedkope olie kon op een dermate grote schaal onbekwaam worden, in die mate zelfs dat sommige jonge mensen die ik ontmoette al blij zijn dat al hun vingers er nog aan zitten na het afsnijden van een sneetje brood. Het is niet overdreven om te beweren dat wij in het Westen de meest nutteloze generatie (op gebied van praktische vaardigheden) zijn die ooit op aarde leefde. Desondanks is op dit moment visionair zicht op de mogelijkheid de eerste stap naar het scheppen van een gelokaliseerde, overvloedige lage-energietoeekomst.

Ik kan natuurlijk geen aanspraak maken op het idee dat het visionair verbeelden van de toekomst iets unieks zou zijn aan dit boek. Door de geschiedenis heen heeft de mensheid steeds voorstellingen gecreëerd over hoe de toekomst er uit kon zien – wonen in ruimtestations, naar het werk vliegen met onze eigen vliegende schotel, of op vakantie gaan naar de maan bijvoorbeeld. Deze dingen gebeuren echter maar zelden, meestal omdat we onder andere geen rekening houden met de hoeveelheid energie die de uitvoering van die dromen meebrengt. Ik herinner mij hoe ik als kind op de vloer van mijn slaapkamer het tijdschrift *Look and Learn* las, en dacht dat vakanties op de maan waarschijnlijk tot de mogelijkheden zouden behoren als ik volwassen was. Ik ben nog steeds aan het wachten en, hoewel Richard Branson ervan overtuigd mag zijn dat ruimtereizen tot de mogelijkheden behoren, hou ik er mijn adem niet echt voor in.

Kapitein Toekomst – de wetenschapstovenaar

Rechts staat een foto van Kapitein Toekomst (Captain Future), de ‘man van morgen’, uitgegeven in de Verenigde Staten tussen 1940 en 1951 als een soort langlopende ‘ruimteopera’. Kapitein Toekomst is het alter ego van Curtis Newton, een ruimtereiziger en wetenschapper voor wie het leven een voortdurende maalstroom is van overwinningen op superschurken, het aanpakken van buitenaardse bedreigingen en, in het algemeen, een *good guy* te zijn in een universum van bizar geschapen slechteriken. De verhalen beginnen in 1990 (!) wanneer de wetenschappers Roger en Elaine Newton en hun briljante wetenschappelijke collega Simon Wright hun laboratorium naar de maan verhuizen om hun onderzoek in alle pais en vree te kunnen voortzetten. Omdat Wright zeer oud en ziek is en aan het werk wil blijven, transplanteert hij zijn brein in een doorzichtige kijkdoos met elektrische draden erop, die, verbonden met het hoofd van iemand anders, deze persoon in staat stelt om Wrights gedachten op te vangen (een zeer vroege maar enigszins weersinwekkendere versie van het internet).

Newton en Wright creëren verschillende dingen waaronder een robot met de naam Grag en een van vorm veranderende androïde, Otho genaamd. Hun wetenschappelijke maanidylle wordt wreed verstoord wanneer de slechterik, de duivelse en volslagen lafhartige Victor Kaslan arriveert en iedereen doodt behalve hun zoon, die vervolgens op de maan (ietwat onconventioneel) wordt grootgebracht door een robot, een androïde en een brein in een doos. Het wordt een kindertijd waarin hij toch goed gedijt en opbloeit tot een ongelooflijke wetenschapper en atleet voor wie geen enkele uitdaging te veel is.

Kapitein Toekomst had een zwak voor zwevende ruimtelaarzen (die jammer genoeg nooit passeerden) en voor helmen die als bij wonder nooit be-



sloegen. Hij scheen er ook van te houden om vrouwen in absurd kleine raketjes te persen die zelfs de meest agorafobische piloot in paniek zouden brengen (zie boven).

Natuurlijk kwam er niet veel uit van de toekomstdromen van Kapitein Toekomst. We hebben geen huishoudrobots, we zullen gelukkig nooit gemeneriken in de ruimte moeten achternazitten, en onze toekomst is waarschijnlijk veel aardser en minder bereisd, terwijl de robots beperkt blijven tot binnen de autofabrieken. Deze aardse toekomst zal hoe dan ook uiteindelijk te verkiezen zijn. Nonchalant enorme marshmallowmonsters naar de maan zappen is iets waartoe we niet geroepen worden. Hoewel de wetenschappelijke genialiteit van Kapitein Toekomst en zijn grote fysieke kracht natuurlijk wel dingen zijn die nuttig zouden kunnen blijken.

Visioenen van overvloed

Niet elk beeld van de toekomst hoeft zo absurd te zijn als dat van Kapitein Toekomst. Ik ben het af-

gelopen jaar een vraatzuchtige ‘droombeeld-verzamelaar’ geworden. Ik heb de neiging om de verschillende ecologische denkers en beoefenaars die ik tegenkom naar hun visie op een lage energietoeekomst te vragen. Hun antwoorden zijn intrigerend. Voor sommigen, zoals Stephan Harding, de auteur van *Animate Earth*,²⁰ is een terugkeer van de rol van de wildernis in ons leven een centraal deel van zijn toekomstbeeld, omdat onze verkleinde ecologische voetafdruk het mogelijk maakt dat de natuur een deel van de ruimte om ons heen terugclaimt.

‘Ik zou weten’, vertelde hij me, ‘dat ik mijn rugzak zou kunnen aandoen en het dorp (waar ik woon) uit zou kunnen wandelen het bos in, en echt dagen- en dagenlang in de vrije natuur zou kunnen doorbrengen als ik dat zou willen. Mijn ideaalbeeld zou er een zijn van een onderling verbonden netwerk van ecodorpen, met veel wilde natuur ertussen, maar ook met enkele kleine en aangename steden met theaters, cultuur, musea en goede bibliotheken, en met goede koffieshops, en prachtige organische architectuur.’²¹ De psychologische en culturele effecten van zo’n nieuwe verbondenheid met Gaia zouden volgens hem uiterst heilzaam zijn.

‘Nu we vandaag worden overstelpt door planetaire problemen bestaat het risico dat we er op een pessimistische en onproductieve manier mee zullen omgaan... Onze verlamming door een beeld van ons eigen toekomstig verval zou wel eens kunnen maken dat dat beeld werkelijkheid wordt. Volgens schrijver en filosoof David Spangler “daagt een positief beeld van de toekomst deze toekomst uit om te durven, om open te staan voor verandering en om een geest van creativiteit te aanvaarden die zijn eigen structuur zou kunnen veranderen”.’

Paul H. Ray & Sherry Ruth Anderson (2000), *The Cultural Creatives: how 50 million people are changing the world*, Three Rivers Press

Transitie-instrument 5

Post-piekolie-rondleidingen voor toeristen

Dit is een visualisatie oefening, die ik vaak gebruik tijdens mijn permacultuurcursussen, meestal als we het in de tweede helft van de cursus hebben over permacultuur in de stad. Het scenario is dat we ons bevinden in het jaar 2030 en de stad of het dorp waarin je je bevindt heeft een succesvolle Transitie doorgemaakt naar een energie-arm en lokaler model. Als zodanig is het nu een lichtend voorbeeld voor de rest van de wereld die in een vergelijkbaar proces zit. Mensen komen van heinde en verre om inspiratie op te doen en om te leren van wat hier al is bereikt.

De cursisten fungeren in deze oefening als gidsen die de mensen rondleiden. Neem de groep mee naar een centrale plaats in het dorp of de stad. Verdeel de mensen in groepen van vier of vijf en geef elke groep een onderwerp (huisvesting, voedsel, energie, afval, enzovoort). Vertel hen dat ze twintig minuten krijgen om een rondleiding van tien minuten te bedenken voor de rest van de groep, een rondleiding die vertrekt van dit centrale punt en er weer terugkomt. Tijdens deze rondleiding moet een goed beeld worden geschetst van alle fantastische ontwikkelingen waardoor deze plaats zo beroemd is geworden. Moedig hen tijdens hun rondleiding aan om iedereen te helpen om datgene waar we naar ‘kijken’ echt te zien en te voelen, om verhalen te vertellen en het geheel echt tot leven te brengen.

Nadat alle rondleidingen gedaan zijn, is het nuttig om eens te bekijken of de huidige architectuur deze ideeën mogelijk maakt of juist verhindert. Bijvoorbeeld, als de huizen allemaal op het zuiden gebouwd zouden zijn, hoeveel verschil zou dat gemaakt hebben?

Eén kleine waarschuwing: hou er wel rekening mee dat je tijdens de rondleiding rondloopt in de ruimte die andere mensen gebruiken en zorg dat je cursisten daar respectvol mee omgaan. Het gaat er niet om kritiek te geven op hoe dingen gedaan zijn. Ik deed deze oefening eens in een stad ten noorden van Cork, in Ierland op een zaterdagmiddag. Eén van de deelnemers was een zeer luidruchtige Australische dame die tijdens de rondleiding, binnen gehoorsafstand van de bewoners die hun auto stonden te wassen en hun heggen stonden te knippen, riep: ‘Nou ja, ik begrijp niet hoe mensen zo kunnen wonen! Het heeft echt allemaal met opvoeding te maken,’ enzovoort. Ik moest haar even apart nemen om haar tot rust te manen. Ook kunnen bewoners nerveus worden als ze groepjes mensen met klemborden en pennen in de aanslag door hun straat zien lopen. Al snel denkt men aan projectontwikkelaars die een snelweg door hun tuin aan het plannen zijn. Wees dus bereid om aan mensen uit te leggen wat je aan het doen bent. Dit is een erg populaire oefening die het concept van visualisatie neerzet in een alledaagse omgeving.

Volgens Brian Goodwin, de auteur van *Nature’s Due*,²² is een lage-energietoeekomst er een waar de mensheid wat hij noemt ‘grotendeels onzichtbaar’ wordt, dat wil zeggen meer eengeworden en in harmonie met onze natuurlijke omgeving. Hij vertelde me: ‘Ik praat niet over een ‘terug naar de natuur’ à la Rousseau; ik bedoel het gebruiken van toepasselijke technologie, natuurlijke materialen en energie om een levensstijl te bereiken die het mogelijk maakt op te gaan in de natuurlijke wereld. We zullen geleerd hebben te leven zoals andere soorten dat doen, wat wil zeggen dat we onze voetafdruk spectaculair hebben doen dalen, tot het punt waarop we een van de vele soorten zijn in plaats van de absoluut dominante.’²³

In zijn toekomstbeeld voor 2030 stelt systeemdenker Fritjof Capra dat het principe van een ecologische gemeenschap de centrale organiserende factor van de samenleving is geworden. De natuur als model gebruiken zou betekenen, zo vertelde hij me, ‘dat we onze gemeenschappen zouden vormgeven hebben volgens natuurlijke gemeenschappen, wat betekent dat we zonne-energie zouden gebruiken als belangrijkste energiebron, aangevuld met wind, biomassa, enzovoort. We zouden onze industrieën en onze productiesystemen zo hebben georganiseerd dat materie in een voortdurende cyclus beweegt, dat alle materialen kringlopen beschrijven tussen producenten en consumenten. We zouden ons voedsel biologisch produceren en we zouden de afstand tussen de boerderij en de tafel kleiner maken door het voedsel vooral lokaal te produceren.’

‘Al deze dingen samen zouden een wereld creëren met een drastisch verminderde vervuiling, waar klimaatverandering onder controle is gebracht, met banen in overvloed door al deze arbeidsintensieve plannen, en met als wereldwijd gevolg dat er geen afval zou zijn en dat de kwaliteit van het leven in hoge mate zou stijgen.’²⁴

Voor Meg Wheatley, de auteur van *Leadership and the New Science*, zijn dergelijke toekomstbeel-

den niet moeilijk te realiseren, aangezien ze de kwaliteiten van een dergelijke toekomst en van de relaties met degenen om ons heen herkent in bestaande gemeenschappen waarin ze een tijd verbleef. Ze beschrijft deze als gemeenschappen ‘waarin je inziet dat je allemaal zonder enige druk voor dezelfde waarden werkt, voor een gedeelde droom en voor gelijkaardige doelen. Je voelt je niet gespleten, je bent niet bang voor waarachtige gesprekken en je neemt geen afstand van elkaar, of dit nu te wijten is aan een conflict, of omdat ik gewoon geen geduld heb voor wat jij denkt.’²⁵

Voor Tony Juniper, voormalig directeur van Friends of the Earth, zou het voornaamste waarneembare verschil zijn, dat het rustiger zou zijn en de mensen minder gehaast. ‘Er zou meer geluid van mensen en minder geluid van machines zijn,’ vertelde hij me, ‘want gemeenschappen zouden veranderd zijn zodat mensen elkaar weer op straat zouden ontmoeten, in plaats van tegen elkaar te vloeken van achter de voorruit van hun auto’s!’ De verbeterde levenskwaliteit zou duidelijk tastbaar zijn, in Junipers toekomstbeeld. ‘Het zou frisser ruiken, en er zou minder vervuiling zijn, minder lawaai ook Er zouden meer fietsen zijn en meer vogelgezang omdat de vervuiling, die met de industriële landbouw samenhang, verminderd zou zijn. Er zouden meer biologische teeltmethoden gebruikt worden. Dus zouden er op het platteland en in de steden weer meer dieren in het wild voorkomen.’²⁶

Wat er ook zal gebeuren, het is duidelijk dat het bijna onvoorstelbaar is hoe de komende twintig jaar eruit zullen zien. Toen ik het aan Dennis Meadows, een van de co auteurs van de *Grenzen aan de groei*-boekenreeks, vroeg, zei hij: ‘Als je de veranderingen van de voorbije honderd jaar bekijkt – alle veranderingen op sociaal, technisch, cultureel, politiek en milieuvlak – dan zijn deze nog altijd kleiner dan de veranderingen die je de volgende twintig jaar zult meemaken.’²⁷ Dit zijn buitengewone tijden.

‘Als je luchtkastelen hebt gebouwd hoeft je werk niet voor niets te zijn geweest, ze zijn waar ze moeten zijn. Nu moet je er alleen fundamenten onder plaatsen.’

Henry David Thoreau

